مخرج ذال وثاء: سر زبان است که بانیش ثنایای بالا تماس نماید، ادا میشوند.

مخرج سین، صاد و زاء: سر زبان است که باحصۀ بالایی ثنایای پایین تماس نمایند.

۳- حروف لبها:

لبها مخرج چهار حروف میباشند و عبارتند از:

۱- مخرج فاء: قسمت وسطی لب پایین که باکنار ثنایای پایین تماس نماید، میباشد.

۲- مخرج واو: وسط هر دو لب است

که در اثر باز شدن هر دو لب ادا میشود .

۲- مخرج باء و میم : وسط هر دو لب است که در اثر یکجا شدن لبها ادا میشوند .

صفات حروف

صفات حروف قرار ذیل میباشند :

۱- جهر : یعنی به صدای بلند خواندن.

۲- همس : یعنی به آهستگی خواندن که ضد جهر است و حروف آن ده اند. که مجموعهٔ آنها (فَحَثَّهُ ، شَخْصٌ ، سَكَتْ) بوده که غیر از آن تماماً حروف مجهوره اند.

۳- حروف شدیده : حروفی اند که در وقت سکون، آواز به آنها بند میشود و حروف آن هشت میباشند که مجموعه آنها (اَجِدُ ، قَطُ ، بَكَتْ) اند .

۴- حروف متوسط : که در بین شدت و رخوه ادا میشوند و پنج حرف اند که مجموعهٔ آنها (لِنُ ، عُمُرٌ) میباشند که درین حروف آواز به کلی بند نمی شود.

۵- حروف رخوه : عبارت از حروفی اند که آواز بر آنها جاری میباشد. غیر از حروف شدیده و متوسطه حروف دیگر تمامًا رخوه میباشند.

۶- حروف مستعلیه : عبارت از حروفی اند که در وقت ادا کردن آنها اکثر قسمت زبان به‌طرف کام بالا میشود و مجموعهٔ آنها (خُصَّ ، ضَغْطٍ، قِظْ) میباشند.

۷- حروف مستفله : حروفی اند که در وقت ادا کردن آنها اکثر قسمت زبان به طرف کام بالا نمیشود . به جز از حروف مستعلیه، حروف دیگر تماماً مستفله میباشند .

۸- حروف مطبقه : عبارت از حروفی اند که در وقت ادا کردن آنها اکثر قسمت زبان به کام می چسپد که مجموعهٔ آنها (صطظض) اند .

۹- حروف منفتحه : حروفی اند که در وقت ادا کردن آنها زبان باکام نمیچسپد به جز از حروف مطبقه حروف دیگر تماماً منفتحه میباشند .

نوت : صفاتیکه قبلاً ذکر گردید متضاد اند . یعنی ضد جهر ، همس - ضد رخوه ، شدت - ضد استعلا ، استفال و ضد اطباق انفتاح میباشد .

از این جهت هر حرف به چهار صفات حتمًا متصف خواهد بود . صفات متباقی ضد ندارند.

۱۰- **قلقله** : در لغت تکان و جنبش را گویند ودر اصطلاح تکان دادن حرف را درمخرج آن قلقله میگویند .

حروف آن اینها اند : (قُطُبُ ، جِسَدٍ)

قلقله به دو قسم است :

۱- قلقله خورد : زمانیکه یکی از این

ناشر:

مؤسسه تمویل کننده: سویدن
و بازار مشترك اروپا (EC)
سال چاپ: ۱۳۷۷ هـ.ش
تعداد: ٤۱۰۰
طبع: مطبعه اکبر (ACBAR).

حروف در بین کلمه و ساکن باشد، قلقله خورد کرده میشود. مثل :

وَاِذْقَالَ لُقْمَانُ لِاِبْنِهٖ .

ب- قلقله کلان : وقتیکه یکی از این حروف در اخیر کلمه و ساکن باشد، قلقلهٔ کلان کرده میشود. مثل :

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

علم تجوید

تعریف : تجوید در لغت سره کردن و خوب ساختن را گویند و در اصطلاح تجوید علمی را گویند که از مخارج حروف وصفات آن واز قواعدی بحث می نماید که با مراعات آن قرآن کریم درست وصحیح خوانده میشود.

موضوع علم تجوید : عبارت از حروف هجاء و قواعدیست که قرآن کریم توسط آنها صحیح تلاوت میشود.

غرض علم تجوید : عبارت از تلاوت واقعی و صحیح قرآن عظیم الشان است که سبب رضای خداوند (ج) میشود.

حروف هجاء ومخرجهای آنها

تمام حروف لسان عربی (۲۹) حرف اند. چون قرآن کریم به لسان عربی نازل شده است، پس برای صحیح خواندن آن ضروری است که مخارج تمام حروف شناخته شوند و هر حرف از مخرج خود ادا شود.

مخرج :

در لغت جای برآمدن را گویند و در اصطلاح علم تجوید جایی را گویند که در

وقت تلفظ از آن حرف بر می آید و ادا میشود .

طریقهٔ شناختن مخرج حرف:

اگر کسی بخواهد مخرج کدام حرف را معلوم کند ، پس همزهٔ زبردار را بر آن حرف که ساکن باشد داخل نماید به این طریق مخرج حرف مذکور به صورت اشکار معلوم میشود . مثلاً اگر بر باء ساکن همزهٔ مفتوحه را داخل کنید (اَبْ) تلفظ میشود . به همین قسم مخرجهای حروف دیگر نیز معلوم میشوند .

دندانها :

از آنجاییکه اداکردن اکثر حروف به دندانها مربوط میباشد، لازم است که ابتداء راجع به دندانها معلومات مختصر داده شود. دندانها به چهارحصه تقسیم شده اند، که عبارتند از :

(۱) ثنایا (۲) رباعی (۳) أنیاب (۴) أضراس

۱-**ثنایا** : عبارت از چهار دندان پیش روی اند که دوی آن بالا و دوی دیگر آن پایین موقعیت دارند.

ثنایای بالا را ثنایای علیا و ثنایای پایان را ثنایای سفلیٰ گویند.

۲- رباعی : عبارت ازچهار دندانی اند که دوی آن درفک اعلیٰ و دوی دیگر آن درفک اسفل به طرف چپ و راست ثنایا موقعیت دارند .

۳- انیاب : عبارت ازچهار دندانی اند که دوی آن بالا و دوی دیگرآن پایین قرار داشته و به هر دو طرف بعداز دندانهای رباعی موقعیت دارند .

۴- اضراس : این دندانها به سه قسم میباشد :

الف- ضواحک : عبارت ازآن چهار دندانی اند که به هر دوطرف بعداز أنیاب

در فک اعلیٰ و اسفل موقعیت دارند.

ب- **طواحن** : دندانهایی را میگویند که به هر دو طرف بعد از ضواحک در فک اعلیٰ و اسفل موقعیت دارند. طواحن دوازده دندان میباشند.

ج- **نواجذ** : آن چهار دندانی راگویند که به هر دو طرف بعد از دندانهای طواحن درفک اعلیٰ واسفل موقعیت دارند.

به اساس تشریحات فوق الذکر تعداد دندانها به (۳۲) دندان میرسند، اما برخی از اشخاص دندانهای نواجذ ندارند.

مخرجهای حزوف

مخرجهای حروف به سه حصه تقسیم میشوند :

حلق ، زبان ولبها .

۱- **حروف حلق***: درحلق شش حرف ادا میشوند :

(۱) ء (۲) هـ (۳) ع (۴) ح (۵) غ (۶) خ

همزه و ها درحصهٔ اخیری حلق ادا میشوند.

عین وحا درحصهٔ وسطی حلق ادا میشوند .

غین وخا ازطرف دهن درحصهٔ اول حلق ادا میشوند.

---

* حرف حلقی شش بود ای نورعین ها و همزه حا وخا وعین غین

۲- حروف زبان : حروف زبان (۱۸) حرف اند که مخرجهای آنها قرار ذیل توضیح میشوند :

مخرج قاف : در حصهٔ اخیر زبان و توسط کام بالا ادا میشود .

مخرج کاف : کمی بالاتر از مخرج قاف به طرف نوک زبان، به برابری کام بالا ادا میشود .

مخرج جیم ؛ شین و یاء : در حصهٔ وسطی زبان به برابری کام بالا ادا میشوند.

مخرج ضاد : طرف چپ یا راست زبان است ، به برابری دندانهای اضراس ادا

میشود.

مخرج لام: مخرج لام کنار زبان است. از اخیر مخرج (ضاد) تا سر زبان، به برابری کام بالا ادا میشود.

مخرج نون: نزدیک مخرج لام حصهٔ اول زبان است که به برابری بیخ رباعیات بالا ادا میشود.

مخرج راء: حصهٔ اول زبان است که نزدیک مخرج نون بین ثنایای بالا و رباعیات برابرا ادا میشود.

مخرج طاء، دال وتاء: سر زبان که با بیخ ثنایای بالا اتصال کنده ادا میشوند.

دولت اسلامی افغانستان

وزارت تعلیم و تربیه

ریاست تالیف و ترجمه

تجوید

صنف چهارم

مؤلف: مولوی غلام عیسیٰ

دولت اسلامی افغانستان

وزارت تعلیم و تربیه

ریاست تألیف و ترجمه

تجوید

صنف چهارم

تجدید نظر: توسط کمیسیون مشترک وزارت و مرکز تعلیمی

بسم الله الرحمن الرحيم

رهنما برای معلم

۱- قبل از این که معلم صاحب داخل صنف میشود باید پلان درسی را باخود داشته باشد.

۲- پلان درسی باید مطابق ساعت درسی ترتیب و تهیه شود. برای معلم ضروری است که دراین مورد دقت نماید.

۳- معلم صاحب باید به وقت معین به صنف داخل شود.

٤- معلم صاحب باید بالباس پاك داخل صنف شود.

٥- برای معلم لازم است تادر وقت داخل شدن به صنف سلام بگوید.

٦- در شروع درس جدید معلم باید بسم الله الرحمن الرحیم بگوید.

۷- معلم صاحب باید بادر نظرداشت مقوله "کَلِمُوالنّاس عَلٰی قدر عقولِہِم" تدریس نماید. یعنی تدریس باید به سویه و لسان شاگردان صورت گیرد.

۸- معلم صاحب برای تدریس خوبتر فضای مساعد را درصنف آماده سازد.

۹- برای اینکه در تدریس موثریت پیداشود برای معلم ضروری است که طرز تدریس خود را یکنواخت نسازد.

۱۰- معلم صاحب همیشه خود را به صفت همکار به صنف و شاگردان نشان دهد.

۱۱- معلم صاحب باید وظیفهٔ خانه گی شاگردان را ملاحظه نموده و

آنهارا به اشتباهات و غلطیهای شان متوجه سازد.

۱۲- برای معلم صاحب لازم است که حاضری شاگردان را بگیرد.

۱۳- معلم صاحب بایدشاگردان خودرا درجریان تدریس ارزیابی نماید.

۱٤- برای معلم صاحب لازم است تا درمیان شاگردان خود روابط حسنه و برادری را قایم نماید.

۱۵- معلم صاحب بایدشاگردان خود را بشناسد تادر تدریس موثریت به میان آید.

۱٦- معلم صاحب بایدشاگردان خود را درتدریس سهیم نماید.

۱۷- معلم صاحب باید در اثنای درس و بعداز ختم آن به شاگردان حق سؤال کردن را بدهد.

۱۸- معلم صاحب باید به شاگردان وظیفهٔ خانه گی بدهد و آن را ملاحظه و اصلاح نماید.

۱۹- معلم صاحب باید بااستفاده از مواد محیطی "سنگ ریزه ها" گل، دانهٔ جواری وغیره عملیات جمع - تفریق - ضرب و تقسیم را عملاً به شاگردان نشان دهد وهم از مواد درسی از قبیل چارتها، نقشه ها، پوسترها و مواد سمعی و بصری کارگیرد.

۲۰- برای معلم صاحب لازم است تابه شاگردان درفضای صمیمیت طوری جواب دهد تادر آینده جرأت سؤال نمودن از شاگردان سلب نگردد.

۲۱- معلم صاحب به شاگردان تفهیم نماید که تمرینات این کتاب را به کتابچه های خود نقل و در آن حل نمایند.